

В статье рассматриваются причины, проблемы, принципы модернизации педагогического образования. Обозначено исторический аспект проблемы, современный этап, зарубежный опыт.

Ключевые слова: *высшее образование, педагогическое образование, модернизация, содержание образования, педагогическая деятельность.*

The article discusses the causes, the problems of modernization of teacher education. Denotes the historical aspect of the problem, the current stage, foreign experience.

Key words: *higher education, teacher education, modernization, educational content, teaching activities.*

Шапочкіна О. В., викладач кафедри романо-германських і східних мов Гуманітарного інституту Київського університету імені Бориса Грінченка, Україна

НЕФОРМАЛЬНА ОСВІТА ЯК НАПРЯМ РОЗБУДОВИ ЗМІСТУ СУЧАСНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

У статті здійснено дефінітивний аналіз поняття «неформальна освіта» у психолого-педагогічній літературі. Неформальну освіту досліджено на наступних рівнях: державний, суспільний, особистісний, університетський. Сформульовано поняття «неформальна освіта майбутніх учителів» у особистісно-професійному аспекті та визначено її структурні елементи.

Ключові слова: *неформальна освіта, рівні неформальної освіти, структура неформальної освіти, неформальна освіта майбутнього учителя.*

Процеси реформування вітчизняної університетської освіти потребують розроблення нових ідей та впровадження інноваційних підходів до виконання пріоритетних завдань вищої школи, одним із яких є неперервна освіта протягом усього життя.

Особливе місце у системі вищої професійної освіти належить неформальній освіті, яка відкриває нові грані у системі підготовки майбутніх учителів. Актуальним є визначення сутності та змісту неформальної університетської освіти і проблема її ефективної організації.

Однак, в полі наукових досліджень зарубіжних та вітчизняних вчених проблема неформальної освіти вивчалася фрагментарно. Її елементи розвитку розглядалися у роботах М. Бретгшнайдера, Т. Десятова, (неформальна освіта як структурний елемент неперервної освіти); А. Богдзевич, Ю. Деркач, С. Змейова, В. Онушкіна, С. Сисоєвої, Л. Сігаєвої (поняття неформальної освіти); Л. Кноделя (державна та грома-

дзяньска ініціативна у неформальній освіті); Р. Науменка (гене́за неформальної освіти); А. Вольгера, С. Зайдель, Т. Розенблада, Л. Сігаєвої (форми організації неформальної освіти); В. Давидової (неформальна освіта дорослих) та ін.

Аналіз теоретичних джерел дає підстави стверджувати, що у науковій літературі нині бракує комплексного ґрунтовного дослідження, яке б висвітлювало цілісне розуміння поняття «неформальна освіта», особливостей її розвитку, структуру та зміст неформальної освіти майбутніх учителів України.

Метою статті є розуміння сутності поняття «неформальна освіта» як ефективного напрямку розбудови університетської освіти. Основними завданнями статті є системне визначення поняття «неформальна освіта майбутніх учителів» та окреслення його елементів розвитку.

Сучасна неформальна університетська освіта перетворилася на диференційовану, багатоступеневу систему, яка дає змогу людині постійно працювати і засвоювати раніше набуті людством знання й навички. Вона стала визначальним чинником у процесі соціалізації особистості, формуванні її соціального статусу, який визначається насамперед престижністю професії. Здобута неформальна освіта значною мірою визначає подальшу кар'єру людини, її місце в житті.

У Законі України «Про освіту дорослих» [5] зазначено, що «додаткова (неформальна) освіта — здобуття знань, умінь і навичок для задоволення освітніх особистісних потреб, не регламентоване місцем здобуття, терміном та формою навчання, заходами державної атестації».

Неформальна освіта (non-formal education — англ.) у міждисциплінарному словнику визначається як освіта, по завершенню якої не передбачається отримання дипломів. Ця освіта спрямована на задоволення особистісних інтересів, необхідних людині у побуті і спілкуванні [4, 95—96].

У довіднику «Енциклопедія освіти» [1] зазначено, що «неформальна освіта забезпечує засвоєння умінь та навичок, які необхідні для соціально та економічно активного громадянина країни, щоб він зміг інтегруватися в суспільстві й на ринку праці».

У положеннях про Національні рамки кваліфікацій (2011) [3] зазначено, що «неформальна освіта (підготовка кадрів) — неструктурована освіта, яка здійснюється поза межами офіційної (формальної) системи освіти».

Це навчання, організоване не обов'язково у стінах навчального закладу (наприклад, на виробництві, у клубах) і здійснюване не завжди професійними викладачами (наприклад, колегами по роботі), яке не завершується отриманням загальновизнаного документу про освіту. Це відвідування різного роду секцій, курсів, лекторіїв тощо. Природньо,

що ці знання — несистематизовані, випадкові, не завжди науково обґрунтовані [6, 210—214].

Неформальна освіта є груповим навчанням та відрізняється тим, що в ній беруть участь ті, хто сумісно створили одну програму, чії цілі, план реалізації й основний зміст приймаються всіма представниками групи. Ці люди зацікавлені в обміні інформацією й добровільно об'єднуються в групу [6, 210—211].

Неформальна освіта іноді доповнює або виправляє результати діяльності формальної освіти. Вона дозволяє зробити освітній процес особистості динамічним, оскільки є більш радикальною, толерантною, гнучкою. Гнучкість виявляється в значно більшому виборі програм, часу, термінів і місця проведення занять, індивідуалізацією, більшою орієнтованістю на конкретні потреби і інтереси кожного, кого навчають.

Під час неформальної освіти вся відповідальність за навчання лягає на саму людину: цілі, зміст навчання, розробка і планування власної програми, мотивація, рефлексія, організація й керування власною програмою навчання, оцінювання результатів, самооцінювання тощо [2, 25—26].

Приймаючи до уваги чисельні дослідження науковців з проблеми визначення сутності поняття «неформальна освіта», розглянемо досліджуваний феномен на наступних рівнях: державному, суспільному, особистісному та університетському.

Неформальна освіта на державному рівні включає державні, комунальні, приватні навчальні заклади; інші навчальні заклади, такі як центри неформальної освіти у позанавчальний час (загальноосвітні навчальні заклади, в тому числі народні школи, гуртки, секції, клуби, культурно-освітні, спортивно-оздоровчі, науково-пошукові об'єднання на базі професійно-технічних та вищих навчальних закладів; клуби та об'єднання; культурно-освітні, фізкультурно-оздоровчі, спортивні та інші навчальні заклади, установи, фонди, асоціації, діяльність яких пов'язана із функціонуванням неформальної освіти; відповідні органи управління освітою і науково-методичні установи).

Неформальна освіта на суспільному рівні — це цілеспрямований процес виховання і навчання шляхом реалізації варіативних освітніх програм, надання додаткових освітніх послуг; це навчальна діяльність, що проводиться у невеликій за кількістю учасників групі в освітніх закладах формальної освіти або громадських організаціях, клубах, навчальних гуртках, народних школах, а також під час індивідуальних занять з тьютором, репетитором.

Неформальна освіта на особистісному рівні — це діяльність особистості, що пов'язана зі свідомим вибором змісту, форм, методів, прийомів та засобів навчання відповідно до її особистісних мотивів та потреб.

Неформальна освіта на університетському рівні — це структурний елемент неперервної освіти майбутнього вчителя, що може відбуватися паралельно із формальною та інформальною освітою, корегуючи та доповнюючи їх; сприяє розвитку здібностей майбутнього професіонала, збагачує його додатковими компетентностями, вдосконалює кваліфікацію, яку він може застосувати у професійній діяльності для задоволення власних та суспільних вимог сучасного світу.

Для того, щоб сформулювати власне визначення поняття «неформальна освіта майбутніх учителів», ми об'єднуємо особистісний та університетський рівні, оскільки людина досягає певного рівня компетентності, коли особистісне й професійне наближається одне до одного.

Неформальна освіта майбутніх учителів — це структурний елемент неперервної педагогічної освіти, мотивоване, осмислене та систематизоване удосконалення набутих або засвоєння додаткових компетентностей та компетенцій під час навчання і спілкування із соціальним оточенням у процесі самовдосконалення, залучення до культурних цінностей.

Враховуючи вищезазначене, ми дійшли висновків, що неформальна освіта майбутніх учителів — це невід'ємна частина життя майбутнього спеціаліста, інтегративне поняття, яке містить певні елементи розвитку, а саме: рівні, завдання, принципи, види, типи, систему моніторингу та характеризується розмаїттям форм, методів, прийомів і засобів організації, які орієнтуються на запити сучасного світу (*табл. 1*).

Зауважимо, що стан розвитку неформальної освіти в Україні на сьогоднішній день не повною мірою відповідає вимогам інформаційного суспільства, що прагне інтегруватись у європейську і світову спільноту. По-перше, Україна істотно відстає від розвинутих країн (Німеччина, Швеція, Швейцарія, Нідерланди) у застосуванні методів, прийомів, засобів та форм організації неформальної освіти при підготовці педагогічних фахівців. По-друге, в Україні відсутня нормативно-правова база, яка б регламентувала і забезпечувала діяльність вищих навчальних закладів у напрямку впровадження неформальної освіти як рівноцінного структурного елементу неперервної освіти.

Проте Україна здатна частково реалізувати певні завдання з розвитку неформальної освіти, основний зміст яких полягає у залученні майбутнього вчителя до процесів, які відбуваються у межах неформальної освіти, зокрема: громадянська ініціатива та активність у неформальній освіті, створення дієвої системи неформальної освіти на рівні університетів; активне залучення майбутніх учителів у різні форми організації неформальної освіти.

Таблиця 1

**ОСНОВНІ ЕЛЕМЕНТИ РОЗВИТКУ
НЕФОРМАЛЬНОЇ ОСВІТИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ**

<i>Рівні</i>	державний	суспільний	особистісний	університетський
<i>Завдання</i>	вчитися в дії		вчитися у взаємодії	вчитися вчитися
<i>Принципи</i>	комплементарності		відповідності	детермінізму
<i>Види</i>	університетська		післядипломна	
<i>Типи</i>	очна		дистанційна	
<i>Моніторинг</i>	дерконтроль тьюторів	рівняльний контроль	контроль тьюторів	самоконтроль
<i>Форми</i>	різнофахові курси з неформальної освіти (інтегровані, лінгвістичні, інтенсивні, загально-дидактичні, контактні, підготовчі, професійно-зорієнтовані, курси з ІКТ, курси за вибором); наукові школи; наукові гуртки; наукові конференції, семінари, тренінги; навчальні, практичні та дидактичні майстерні; дистанційна освіта (телетьюторінг, віртуальна освіта, мобільна освіта, розподілена освіта); молодіжні клуби, студентські об'єднання та організації			
<i>Методи</i>	наукове стажування, групова робота, проектна діяльність, волонтерська діяльність, колективна діяльність, індивідуальний та командний коучінг, наукова діяльність, освітній туризм, молодіжний студентський обмін, методи інтерактивних технологій			
<i>Прийоми</i>	практичний тандем, коуч-майстерня, взаємовідвідування занять, педагогічне проектування, дистанційне керування (Supervision), змішане навчання (Blended learning), конспектування та реферування, вивчаюче читання, прийоми самоорганізації, презентація, наукове дослідження			
<i>Засоби</i>	класичні засоби масової інформації		новітні цифрові технології	

Проведене дослідження не висвітлює всіх аспектів презентованої проблеми. Подальшої розробки потребує детальний аналіз структурних елементів неформальної освіти майбутніх учителів.

ДЖЕРЕЛА

1. Енциклопедія освіти / АПН України; гол. ред. В. Г. Кремень. — К. : Юрінком Інтер, 2008. — 1040 с.
2. Змеев С. И. Андрагогика: основы теории и технологии обучения взрослых / С. И. Змеев. — М. : ПЕР СЭ, 2003. — 208 с.
3. Національна рамка кваліфікацій. — [Електронний ресурс] Режим доступу : www.lir.lg.ua/nrk.doc — Назва з екрану.
4. Онушкин В. Г. Образование взрослых : междисциплинарный словарь терминологии / В. Г. Онушкин, Е. И. Огарев. — СПб.; Воронеж : РАО ИОВ, 1995. — 232 с.
5. Основні засади розвитку вищої школи в контексті Болонського процесу: документи, матеріали. Закон України про освіту дорослих. Ч. 1. — Київ; Тернопіль, 2004.
6. Сігаєва Л. Є. Розвиток освіти дорослих в Україні (друга половина ХХ ст. — початок ХХІ ст.) : моногр. / за ред. С. О. Сисоєвої / АПН України, Ін-т педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України. — К. : ТОВ ВД «ЕКМО». — 2010. — 420 с.

В статье проведён дефинитивный анализ понятия «неформальное образование» в психолого-педагогической литературе. Неформальное образование исследуется на следующих уровнях: государственный, общественный, личный, университетский. Сформулировано понятие «неформальное образование будущих учителей» в личностно-профессиональном аспекте и определены структурные элементы исследуемого феномена.

Ключевые слова: *неформальное образование, уровни неформального образования, структура неформального образования, неформальное образование будущих учителей.*

In the article the definitive analysis of concept «nonformal education» is carried out in psychological-pedagogic literature. Nonformal education investigational on next levels: state, public, personality, university. Formulated the concept of «nonformal education of future teachers» in personality-professional aspect and certainly her structural elements.

Key words: *nonformal education, levels of nonformal education, structure of nonformal education, nonformal education of future teachers.*